

Admodum Reverendo atque Praclarissimo VIRO,

**D: NO MAG. ANDREÆ
SALOVIO,**

*Pastori Ecclesiarum, quæ DEO in Orihvesi colliguntur,
Dignissimo, adjacentisque districtus Præposito Gra-
vissimo, Evergetæ in perpetuum Devenerando.*

Plurimum Reverendo atque Praclarissimo VIRO,

**D: NO LAURENTIO
FORSELIO,**

*Pastori in Ruovesi vigilantissimo,
Fautori Propensissimo.*

Ignoscatis *Patroni*, submisse rogo, quod *Nomina Vestra*,
me tamen, speciminis instar Academici, V. D. pro in-
stra, & erga me & erga Paternam domum, sunt meri-
Doleo autem, gratissimi, quem diu fovi, animi adhuc non
te sese obtulit, quid quantumque *Vobis* debeam publice si-
mi, enumerare, vellem quidem, beneficia, sed neque pos-
Vestro totum esse are, quis non intelligit? Ast, quo me
beoque maximas, humillimas, ob eum, quo meos meque
rum intermissurus sum occasionem, quocunque modo, gra-
dem nunc, ut decet, exprimi nequeat. Sciatis denique
interpretemini partem, beneficiis maximum addidisse cumu-
volentiam, *Te* ergo veneror, digneris facere, ut iisdem ex

NOMINUM

cultor des

ELIAS

Plurimum Reverendo atque Praeclarissimo VIRO,

D: NO ABRAHAMO
INDRENIO,

Pastori in Keuru Laudatissimo,
Patrono Benignissimo.

Praeclarissimo VIRO,

D: NO HERMANNO
ROSS,

Lectori Scholæ Cathedralis Aboënsis Meritissimo,
ut antea Præceptori Fidelissimo, ita jam
Promotori Exoptatissimo.

dissertationi huic, proprio licet non elaboratæ Marte, a
genii modulo defendendæ, præfixerim. Tot tantaque Ve-
ta, quot quantaque a *Vobis* unquam proficisci potuerunt,
nisi perpauca esse documenta. Ansam ergo, quæ jam spon-
gnificandi, læbens arripio. Singula *Vestm*, *Evergetæ* Opti-
sum, neque hæcce eadem caperet chartula. Hinc me in
vertam saluturus, nescio. Gratias saltem *Vobis* ago ha-
semper amplexi estis favorem. Ad hac, nullam in posse-
tissimæ, quæ intus latet, mentis, edere specimina, cum ea
Fautores Propensissimi, *Vos*, si hæcce quæ adtuli in meliorem
lum. Nosti, *Omniscie DEUS*, præstitam ab *His* mihi bene-
sententia succedant omnia!

VESTRORUM

utissimus,
UTTER.

Perquam Reverendo atque Doctissimo VIRO,

**D: NO J O H A N N I
U T T E R,**

Sacellano Orihvesiensium Meritissimo,

Parenti mirifice Colendo, Amando.

Quotiescunque TUA, PARENS OPTIME, memini beneficia, quibus me ab ipsis incunabilis mactasti, toties quoque gratissimam testandi mentem vehementissimo flagravi desiderio. In sinu equidem gaudeo, illucescere jam diem, quem diu anxie expectavi, quo meæ in TE pietatis, gratique animi specimen publice edere mihi licet; doleo autem simul, deesse verba, quæ cogitationibus, quas cor fovet, exprimendis, ne dicam TUIS enarrandis sufficiant meritis. Sed absit dolor! cum PATRE mihi est agendum, qui non tam verba, aut facta, quam potius voluntatem respicere semper solet. Dicam ergo paucis, quæ pluribus dici nequeunt. Opes licet exiguas, multo labore, multoque sudore partas, non minori tueris cura, tuisque augere studes vigiliis, cum tantum in finem, ut mihi, taceo ceteros, prospicere queas. TIBI, PATER HONORANDE, quod vivam, quodque Musarum sacris operari & incipere & pergere poterim, acceptum refero. Adspice igitur hæc Dissertationem a me nuper defensam, tanquam consumpti, in caris Musarum, olei animique erga TUA, quæ quidem maxima sunt & innumera, beneficia, gratissimi tuleram! Ad hæc, quantum in me est critique, SUMMUM NUMEN ardentissimis, venerari non intermittam suspiriis, dignetur TE, PATER OPTIME, ætate licet provectorum adhuc diu saluum servare & sospitem, in gregis, quem fideliter pascis, emolumentum, nostrumque, quotquot TUI sumus, gaudium & solatium certissimum. Ita vovet, qui est, & vovebit, dum vixerit, futurus

CARISSIMI PARENTIS

Filius obedientissimus,
ELIAS UTTER.

PRÆFATIO.

Eminem, nisi sui rerumque humanarum oblitum, fugere potest, nostras in iis sapissime occupandas esse cogitationes, de quibus antea ne in mentem quidem nobis venerat. Idem C. L. jam mihi contigisse ingenue fateor, cum hocce opusculum prelo indeque tuo subjiciam iudicio. Saluberrimum ab ISOCRATE consilium *Demonico* non solum, sed omnibus etiam aliis, qui sapientiam adamant, juvenibus, hisce datum legimus verbis: μή κατάνει μακράν ὁδὸν πορεύεσθαι πρὸς τὰς διδάσκειν ἢ χεῖρισμον ἐπαγγελουμένους. Αἰσχρὸν γὰρ τὰς μὲν ἐμπόρους τηλικαῦτα πελάγη διαπερῆν, εἴνεκα τῷ πλείω ποιῆσαι τὴν ὑπάρχουσαν εἴσιαν, τὰς δὲ νεωτέρους μηδὲ τὰς κατὰ γὰρ πορείας ὑπομένειν ἐπὶ τῷ βελτίω καταστῆσαι τὴν ἑαυτὶ διανοίαν. (a)

A

filium,

(a) Vide ejus ad *Demonicum* orationem pag. m. XI.

filium, quanto idem (Isocrates) dicat verius: *Σοφία μόνη ἔ κτηνῶν ἀθάνατον*, (b) ideoque terra marique studiose conquirenda. Hæcce igitur (mercatorum æmulaturus audaciam) discendi cupidus Laureamque ambiens salutavi Musarum delubra, utriusque damnatus voti mox ad patrium reversurus larem. Sed, cum tempore mutor. Fecit namque singularis & maximus, inclytæ hujus, ad Auram, Academiae, Celebratissimorum Antistitum in me favor, fecit non fucata plurium amicorum amicitia, ut a sole soli natalis accensus abeundi ardor in dies restringeretur. Ad hæc, pingvis nunquam immemor Minervæ, nihil minus, quam conatum quendam publice expromere in animum induxi. En! mansi paulisper, foetumque (aut si mavis *abortum*) quem vides, peperit. Præter destituta & animi consilium utrumque. Quæris forte instituti causam; accipe sequentem! Omine, fausto, an infausto, non dum pernovi, ab ipsis incunabulis, literas addiscendi tabui desiderio, quod jam magis magisque accrescit, cum, ut habet proverbium, *fracta tandem earundem nuce, intus latentem nucleum*, singulis mihi esse liceat diebus. Hinc omni in studiis proficiendi occasione semper immiui, eandemque, ubi sese obtulit, obfert, obferet, mox arripui, arripio, arripiam, non ignorans *Cautionem* optime monuisse canendo:

Quam

(b) Orat. & pag. citata.

*Quam primum rapienda tibi est occasio prima,
Ne rursus queras, qua jam neglexeris ante.*

Cum itaque intellexerim, MAGNIS, mihi quæ ad urnam suspiciendis, literarum PATRONIS, non displicere, si quas publici juris facerem meditationes, manum (licet infirmam) operi admovere nullus dubitavi, cum probe scirem, me scribendo discere posse. Hocce concitatus stimulo, disputationem oculis obversantem tibi b. l. adtuli, quæ, an, præter tituli superbiam, quid contineat, ipse judicabis. In quæstione: *quenam differendi eligeretur materies?* diu certe mihi aqua hæsit, donec fluctuantem animum in amorem & admirationem sui quasi abriperet Summi Numinis intellectus. O! inquis, arrogantiam detestandam; onus Ætna grævius juvenili humero portandum imponere audet. Sed suspendas, quæso, parumper judicium! Fateor, finitum nostrum intellectum immensum intellectus Divini abyssum, nunquam, ut decet, *venerari*, ne dum *metiri* posse. Fateor, quod elegi, argumenti maximum esse pondus. Fateor, mihi hæbes esse ingenium. Verum enim vero, hisce licet concessis, arrogantiaæ crimen non extimesco, Cur? Homines humano more de eodem antea scripserunt argumento. Ast, ais: inter *virum doctum & juvenem egregie indoctum* est distingvendum. Non diffiteor, sed nihil ad rem. Parentis virtutes recenset & probat filius præclaræ eruditionis & maturæ ætatis, quis autem impedire sustineat, quo

A 2

minus

minus idem, sincero animo, etiam si lingua balbutiente & voce trementi, faciat rudis puerulus, aut dum facit, eum temeritatis arguere? Sic rerum æqui semper putarunt censores, scilicet quamvis desint (*intellectus*) vires, tamen laudandam esse voluntatem. Verum, quid multis? Ad quam tendo, procul abhinc distat, meta. Tenellarum igitur conscius virium, TE, Summum Numen, veneror, digneris me tuo beare auxilio, ne quas cogitationes tuæ ineffabili Majestati inimicas foveam; minus exponam, sed cum tremore & veneratione summa de TE Philosophari discam. Te quoque H. L. quo decet, rogatum volo, verborum honore, ea, quæ de re tam ardua disputantur, pro more, benigniori perstringas censura. Horarum accipis, non dierum laborem, ideoque minus politum. Possum equidem cum Demosthene dicere: *Εγὼ δὲ ἐσπέφθαι μὲν, Φημί, κί ἔτι ἂν ἀνεηδέην κατασκευασθέναι, ὡς ἐνὶ μάλιτῃ εὐεί. (c)* Nimirum, quantum per temporis angustiam licuit. Scripto tamen huic ultimam, ut ajunt, deesse limam, satis constat, Si verborum desideraveris flosculos, scias mihi accidisse, quod *οἱ παραρμιναζόμενοι δὲ φασὶν ἔτι ἀπὸ τρέπης λέγοντες, ὅτι, ἂν χωλῶ παραρμιήσης, υποκάζων μαθήση. (d)* Scilicet: cum Philosophis sum versatus, eorundemque minus casto dicendi advetus generi. Paucis: *συγνώμη πρὸς τοὺς ἀρμιναζομένους!* Atque sic: *ἀφείς τὸ παραρμιναζομένους,*

(c) Apud Plut. de puer. instit. cap. m. XIII. com. III.
 (d) Plut. de puer. instit. cap. m. VII. com. VI.

καὶ πολλαὶ περὶ τῆς πράξεως λέγουσι τρέψουσι ἢ ἐπὶ τοῦ λόγον. Σὸν δὲ (implorato jam favore) παρακαλοῦσιν τοὺς καὶ εἰδῆσαι εἰ ὁρθῶς λέγω. (e)

DISSERTATIONIS

CAPUT prius PRÆLIMINARE continet, explicat & demonstrat veritates, quibus DEI nititur omniscientia, quæque, ut illa distincte intelligatur, scitu sunt necessariae.

§. I.

OMnis, inquit Cicero (f) *que a ratione suscipitur de aliqua re institutio, debet a definitione proficisci, ut intelligatur quid sit id, de quo disputetur.* Postulat hocce Tullii nostri effatum, communi eruditorum usu, confirmatum, ut terminos, ipsi dissertationis frontis, impressos, certis explicemus definitionibus. Quid sit *omniscientia*, parte demum (si DEO placuerit) posteriori, dicemus, aut termini *Dei* mox distinctam tradere notionem juvabit. Cum C. Baumeistero (g) *DEum* O. M. definimus per *eus absolute necessarium, quod ab hoc mundo diversum est, & a quo hic mundus tanquam a causa sua dependet.*

(e) ΘΕΟΦΡΑ: Ηθικ. χαρακτ. κεφ. α. η. δ. & 9.

(f) Lib. I. de Off. cap. m. 2.

(g) Instit. Met. §. 778.

) 6 (

SCHOLION I.

Posse DEum O. M. *sensu logico* defini, in thesibus, pro gradu edictis monuimus. Asserti causam paucis accipe! Definitio est *notio rei completa terminis expressa*. Omnia ergo, quorum notiones habemus *completas*, vere defini possunt, etiamsi desiderentur interdum *genus & differentia specifica*. Si jam allatam a nobis definitionem inspexeris, mox intelliges eandem sistere *notionem DEI completam*, ideoque esse legitimam. Est enim illa *notio completa*, quæ *distincte* recenset ejuscemodi notas, quæ nulli, præter definitum, unquam competere poterunt, atque sic idem ab omnibus aliis rebus semper distingvere valent. Sed in data DEI definitione dictæ adsunt notæ, est ergo *notio completa* (per def.) terminis expressa (per concess.) ideoque definitio vere talis (per def.), ideoque DEus O. M. *sensu logico* potest defini. Hanc vero definitionem *nominalem*, non *realem* esse nemo ignorat. Porro, cum ex *Logicis* notum sit, definitiones *nominales accidentales* (seu rectius *attributales*) *essentialibus* oppositas esse *arbitrarias*, siquidem unum idemque ens plura attributa & *propria* & *communis* habet, ex quibus, vel singulis vel pluribus simul sumtis, variæ, veræ tamen ejusdem condi possunt definitiones, nullus miretur, quot sunt Theol. Nat. scriptores, tot quoque esse DEI definitiones in eorum scriptis obvias. Verum quidem est, S. N. nulla possidere cum alio quodam ente attributa *communis*, verum, imo verissimum, DEI optimi attributa *propria* cum ipsa illius *essentia identificari* (sic Scholasticorum termino venia). Attamen, cum postulet limitatus noster intellectus, ut *formaliter*, h. e. pro nostro concipiendi modo, *essentia DEI* ab *attributis* & *hæc* ab *illa* distingvantur, hoc sensu dicimus, DEum per *hoc* suum attributum *proprium*, (sunt vero omnia *propria*) per *illud*, per *istud*, posse defini. Nos, allatam

allatam definitionem ceteris (præterquam quod conclusionum sic feracissima) ideo prætulimus, quia revelationi eadem optime convenit. Dicitur namque in S:a S:a DEus יהוה, quod *nomen* ipsius est *proprium*, cum alio, qui DEus non est, minime communicandum. Ipse dicit: (Ef. XLII: v. VIII.) מני יהוה הוא שמי. Cum hocce dicto conferas Psalm LXXXIII: v. XIX. Hinc Ab. Esra יהוה, inquit, *nomen DEI est proprium, ipsum ab essentia sua denominans, q. d. ens existens ab aeterno & in æternum.* Idem confirmat fides vocis יהוה interpres Johannes in Apocal. c. I: v: IV. scribens: εἰρήνη αὐτῷ τῷ ὄντι ὁ ὢν ὁ ᾔων ὁ ἔρχόμενος, h. e. *pax a qui est, qui erat, & qui venturus est.* (b) Ex allatis facile colligitur, nomine יהוה, a radice יהו, orto, indicari, DEum ita existere, ut eodem modo nullum aliud ens existat. Cum vero cetera omnia *contingenter* existant, DEum *necessario* existere, quis non videt? (i) En ergo nostræ definitionis cum Revelatione amicissimam convenientiam!

SCHOLIION II.

Oleum & operam eos perdere, qui docent, DEum O. M. *ens* non dici posse, merito adferimus. DEus enim aut erit *ens*, aut *non-ens*, cum medium inter hoc utrumque non detur. Si *prius*, habemus desideratum, si *posterius*, ipsi ut *non-enti* repugnabit existentiã (Cel. D. W. S. M. §. 258.) quod *Atheismum* sapit. Prius ergo verum sit, necesse est. (k)

§. II.

(b) Buxtorf. Lexic. Heb. & Cald. p. m. 156, 157.

(i) Conf. Celeb. D. Wall. S. M. §. 623.

(k) Vide Celeb. D. Wall. S. M. §. 242, de hoc plura,

§. II.

Existit DEUS.

UTinam hanc propositionem, omnibus rebus creatis & in primis animæ nostræ insculptam antea veram agnovissent, hodieque agnoscerent omnes. Ast, horret animus dicere, nunquam tanta otia sibi polliceri audet orbis literatus, ut sva-vissima ista, simulque apertissima veritas ab insultibus immanissimorum hostium prorsus tuta esset. Verum quidem est, teste *Cicerone*, nullam gentem adeo feram & barbaram esse, quæ non fateatur, *dari DEum*. Imo, idem, (1) loquor *Ciceronem*, *Wellejum* ex mente *Epicuri* de DEO disputantem inducit, eumque, postquam dixerat, *Epicurum* primum esse, qui vidit omnium animis DEI notionem ipsa natura impressam esse, sic argumentari narrat: *cum igitur non instituto aliquo, aut more, aut lege sit opinio constituta, maneatque ad unum omnium firma consensus, intelligi necesse est, esse DEos, quoniam insitas eorum, vel potius innatas cognitiones habemus.* (m) Docente eodem, *Cotta* quidam apud *Ciceronem* l. c. multas gentes sic immanitate efferratas esse arbitrat, ut apud eas, ne quidem Deorum suspicio sit. Dixit, nunquam probavit ille. Contra *SENECA* (in epist. 117.) testatur, *omnibus, inquam, de Diis insita opinio est, nec ulla gens usquam*

(1) Lib. I. de Natura Deor. cap. XVI. & XVII.

(m) Vide hæc apud *Schub.* in ejus instit. Met. p. 509.

quam est adeo contra leges moresque projecta, ut non aliquos DEOS credat. Taceo LUDOVICUM FABRICIUM, insignem reformatæ ecclesiæ Theologum, qui in sua apologia pro genere humano contra calumniam Atheismi, (n) idem prolixè evicit. Sed vero simul nullis lacrimis deploranda est veritas, exstitisse, existere & (det Numen fallar!) exstituros ejusmodi generis nostri, & quod magis horrendum, cætus Christiani, abortus, qui abominanda de non-existentia DEI opinione in regno principis tenebrarum primatum discipiunt. Sed hi fere fuerunt, sunt & erunt, qui, agnita Numinis existentia, se ipsos coram tribunali ejus non persistere posse, probe norunt. (o) Horum ferocissimos

(n) Vide Auct. cit. p. 510. 511. Cum Cotta illo faciunt P. Bælius (Θεός οὐκ ἔστιν: de mortuis nil nisi vere) in *conclusionat. des pensées sur les com.* pag. 56. 392. 472. & Auctor de l' *Histo. de la Philosoph.* Payenne T. I. p. 8. - - 36. Contra quos pugnarunt & triumpharunt cum SEN. & dicto LUD. FABRIC. eruditissimi La CROZE (*entret.* p. 253. 256.) & Celeb. J. ALB. FABRIC. delect. arg. & script. de verit. rel. Christ. (p. 308. - - 312.) Citante D. Wyttenb. in suo Tent. Theol. Dog. Tom. I. p. 5.

(o) Psalm. II: v. V. לֹא יִקְמוּ וְשָׁעִים כְּמִשְׁפָּט, confer. Michaelis Bibl. Ebr. de significatione vocis קוּמ h. l. Præter hæc, Atheos in *Theoreticos & Practicos*, illos iterum in *Systematicos & Personales*, horumque priores in *Directos & Indirectos* dividi atque subdividi ὡς ἐν παραδείῳ observamus. Confer. Baum. inst. Met. p. 550. De ceteris tristis neminem dubitare sinit experientia; Athei vero num

mos insultus justis armis semper profligarunt viri eruditi. Argumentorum, quæ, contra dictos homunciones pro vindicanda DEI existentia, adferri solent, longum videmus catalogum apud SCHUBERTUM (in ejus inst. Met. p. 509. seqq.) & alios passim. Nos, ne quid gratis adsumere videamur, propositionem illam: *existit DEUS*, contra fordidam & male sanam Atheorum plebem, evicturi, unico tantum argumento, a *DEI possibilitate*, desumpto, utemur. Parum abest, quin in sententiam abeamus beatissimi SCRIVERI, qui cum Atheis nunquam disputandum, sed brevem solummodo illis opponendam esse confessionem, ex revelatione desumptam, arbitratur. (p) Verum nos abituros revocat Philosophorum cœtus, qui Tanti viri rarissimum (proh! dolor) laudarunt quidem *Zelum*, sed non probarunt *effatum*. Etiam si ergo putemus, nec id immerito, Atheos, verberibus aut comminatione, quam refutatione, esse digniores, attamen Philosophantium pressuri vestigia, promissique fervandi memores, eandem mox adgrediemur. Præmittendæ tamen, quarum in demonstrando usus erit, definitiones. *Possibile* est, quicquid nullam involvit contradictionem (Cel. D. Wall. S. M. §. 124.).

dentur *Personales*. instituti memores, disquirere superfedemus. Sciendum denique, Atheismi notam multis immerito inuri.

(p) Non succurrit locus. Certum tamen est, hocce ejus *effatum* reperiri in dilectissimo ejus opere, quod vernacula dicitur: *Skåle & Skatt*.

§. 124.). *Impossibile*, quod contradictionem involvit (§. 125.). Hoc utrumque vel *absolute*, vel *hypothetice* tale est. *Absolute* possibile dicitur, si in aliquo non continentur, quæ simul eidem inesse nequeunt, propter idearum ipsarum repugnantiam. Si autem, in aliquo non continentur, quæ una esse nequeunt, propter deficientem conditionem, quæ simul adesse deberet, erit hoc *hypothetice* tale (Cel. D. W. S. M. §. 135.). Contra, quicquid in se & idea sua, citra ullam aliam determinationem, vel conditionem ideæ superaccidentem, contradictionem involvit, vocatur impossibile *absolutum*. Quod vero contradictionem involvit, non in se & idea sua, sed propter conditionem, vel determinationem ideæ superaccidentem, adpellatur impossibile *hypotheticum* & *respectivum* (C. D. Waller. S. M. §. 128.). Hisce allatis, quid sit *absolute necessarium*, facile intelligitur, scil. cujus oppositum est *absolute* impossibile. Porro: *realitas est quodlibet prædicatum, quidditatem seu rem ingrediens: seu, est quodlibet prædicatum, quo res constituitur* (§. 271.). Est autem jam definita realitas duplex, *Absoluta* & *Respectiva*. *Illa* est *positivum* omnem excludens defectum; *hæc* est *positivum* cum aliquo conjunctum defectu. Seu, *illa* est realitas, *sine ullo compossibilis realitatis defectu*; *hæc* realitas est *cum aliquo compossibilis realitatis defectu* (§. 743.). Realitates denique *compossibiles* sunt, quæ simul eidem subjecto inesse possunt (Schub. inst. Met. §. 388.). Positis hisce demonstrandi principiis, ad optatam conclusionem patet aditus. Idea

realitatis absolutæ nullam involvit contradictionem (Cel. D. Wall. S. M. §. 745.), est ergo possibilis (per def. all.). Inter realitates qua tales seu absolutas simul positas, nulla invenitur repugnantia, quæ impediatur, quo minus in eodem ente esse possint (C. D. W. S. M. §. 742. coll. cum §. 750.), (q) sunt ergo realitates absolutæ *compossibiles* (per def. fin.). Ab æterno igitur verum fuit, in uno eodemque subjecto coexistere posse omnes realitates illimitatas & absolutas. At, siquidem consensus harum realitatum in uno eodemque ente nullam conditionem seu determinationem ideæ superaccidentem, h. e. extrinsecam respicit, quæ faciat, ut eadem sibi mutuo non contrarientur, erit omnino ille consensus *absolute possibilis* (per def.) & consequenter ejusdem oppositum, sive dictarum realitatum repugnantia, *absolute impossibile* (nam opposit. opposita est ratio.). Hinc denique colligitur, *possibilitatem* entis omnes realitates absolutas eademque compossibiles possidentis esse *absolute necessariam* (per def.). Porro, *existentiam* esse realitatem vere talem, nemo sanus dubitabit. Erit ergo etiam illa una ex realitatibus, quarum consensu oritur

(q) Hoc idem docet Cel. Bilfinger. in dil. Phil. p. 463. ubi *quæ*, inquit, *vere & simpliciter realia sunt*, illa non pugnant, sed *compossibilia sunt inter sese omnia*. Ubiunque est repugnantia attributarum, ibi *privatio est, vel negatio*; igitur, si que illi adest realitas, est *realitas conjuncta limitationi, est realitas secundum quid & gradualis, & temperata: non absoluta, & ut Scholastici loquuntur, simpliciter simplex*.

oritur entis, de quo loquimur, possibilitas. Qui ergo illius negat *existentiam*, velit nolit, negabit simul *possibilitatem*. Est autem illa absolute necessaria (per dem.), ideoque sine aperta contradictione tolli nequit. Vides sic, *non-existentiam* entis nostri esse *absolute impossibilem* (per def. abs. imp.) indeque contra, ejusdem *existentiam absolute necessariam* (per def. abs. nec.). Veneramur autem hocce ens *DEI* nomine, existit ergo *DEUS*. Dabo argumenti summam. Si nullam involvit contradictionem in uno eodemque ente coëxistere omnes realitates absolutas, ejuscemodi ens omnino existit, sed verum est prius (per dem.), ergo etiam posterius. Sed idem ens *DEUM* vocamus, ergo, q. e. d. (r)

B 3

§. III.

(r) Vile, inquis, argumentum! vilior, mihi credas, error profligandus. Quid quæso opus est multis, contra Ænem illam Atheorum cohortem, armis? inspiciant, amice rogo, nisi oculi ipsis erati sunt, totum rerum existentium exercitum innumerum, & ad tutandam *DEI* existentiam, armatissimum! Quis illorum poterit resistere tot armatis? Refutes Atheos, allatum a possibilitate *DEI* argumentum! Ominor, te ad idem cum *Forbesio* fore responsurum. Dolemus, nonnullos cum Atheis pugnaturos tantum congerere argumentorum cumulum, quasi de re agendum esset incertissima. Num id gratis? Numne sic stultissimam opinionem *resutaturi*, eandem *confirmant*? Dicant viri docta pietate & pia doctrina conspicui!

§. III.

In finita sunt, præter hæcce actualia, possibilia, indeque infiniti, præter huncce mundum existentem, dantur mundi possibiles. Quid sit possibile, nuper diximus, scil. quod nullam involvit contradictionem. Quæ ergo actu existunt, esse possibilia, in aprico est. Nos de possibilibus *non-existentibus* loquimur. Ast, *mundus* quid? Qui veterum sapientum consulere voluerit scripta, mundi genuinam desiderabit definitionem, effata vero, eundem spectantia, plurima, inveniet. (s) Recentiori ævo, cum Cosmologiæ firmiora substrata sunt fundamenta, variæ variorum non desunt mundi definitiones. Nos, missis aliis, cum Cel. WOLFIO, (t) LEIBNITIO, (u) BILFINGERO, (x) SCHUBERTO, (y) BAUMEISTERO, (z) THUMMIGIO & pluribus, mundum *in genere* definimus, quod sit *series omnium rerum simultanearum, successivarum, mutabilium & inter se connexarum*. Hunc ergo, qui existit, mundum, recte definias, quod sit *series harum rerum simultanearum, successivarum, mutabilium & inter se connexarum*. Hisce ita prælibatis ad thesis demonstrationem propius accedere licet. Credo hujus in eo vertitur controversiæ, *omnis ne substantia creabilis sit creata, an non?* Nos ad quæ-
 itio-

(s) Horum nonnulla videat b. l. apud Schub. Inst. M. p. 392. 393. (t) In Inst. Metaph. Germ. §. 544. (u) In Theod. p. 1. §. 8. (x) In dil. Phil. §. 139. (y) In Inst. Met. §. 729. (z) In Inst. Met. §. 396.

stionem *negando*, LEIBNITIANI *affirmando* respondent. Nosstram demonstrare sententiam, illorumque simul refutare conabimur opinionem. Ponamus ergo *omnem substantiam creabilem esse creatam*, sic I:mo *mundus hic esset infinitæ molis*, (cum infinitum DEI intellectum infinita noscere possibilia infra evictum dabimus,) quod certe absurdum, contradictorium, ideoque impossibile est. Sic enim mundus ut ens compositum (per prin. Ont.) erit *infinitus*, sic dabitur *corporeum compositum infinitum*. En turpem fingendi libidinem! *Infinitum* est, quod nullos admittit limites (C. D. Wall. S. M. §. 1187.), seu, quod nullo defectu ulterioris cujusdam, quod ceteris, quæ adsunt, est compossibile, laborat (§. cit.). Si ergo mundus esset *infinitæ molis* seu *infinitus*, actu ipso, nullo defectu alicujus ulterioris compossibilis quantitatis laboraret (Cel. D. Wall. S. M. §. 1183.). Sed compositum (tale vero est mundus) eousque auctum, ut, *absolute sensu*, nullius ulterius augmenti sit capax, est absolute impossibile quid (ejusdem §. 850.). Mundus ergo *infinitæ*, ut fingunt, *molis*, est absolute impossibilis. (aa) I:do DEO, enti perfectissimo (§. nost. 11.) *summam omnemque* tribuendam esse *libertatem*, nemo sobrius inficias iverit. Hanc *duplicem* esse, *contradictionis* seu *exercitii*, & *contrarietatis* vel *specificationis*, in vulgus notum est. *Illam facultatem involvit*

(aa) Huncce vero mundum ut ens compositum sensu nobis favente esse *Syncategorematicæ* infinitum patet ex citata C. D. W. S. M. §. 1183. coll. cum §. 1184.

volvit *agendi & non-agendi*: *hec*, facultatem *agendi hoc & agendi aliud*. (bb) Si jam omnis substantia creabilis esset creata, alius non daretur mundus possibilis, indeque Summo Numini sola competeret libertas *contradictionis*, vi cujus poterat creare & non-creare (per def. all.), exclusa *contrarietatis*, vi cujus potuisset creare *hec* & creare *alia* (per def. all.). Quis autem non videt hocce enti liberrimo repugnare? Ill:tio Sub hac hypothesisi, *omnipotentiam DEI in limitatam potentiam* converti, oppido patet. Quis enim, quæso, adeo est liberalis, ut eum omnipotentem dicat, qui, præter finitam hanc actualium seriem, nihil amplius præstare valet? Ad hæc, fingamus, huncce rerum nexum (in §. seq. demonstrandum) esse *unice* possibilem, erit quoque *necessarius*, quod etiam si falsum esse singulos doceat rerum magistra, ejusdem tamen *contingentiam* infra mox sumus evicturi. Vides sic H. L. ex *hypothesi*, qua statuitur, *omnem substantiam creabilem esse creatam*, nos *tria* legitime deduxisse absurda (possemus autem plura deducere), ideoque Leibnitianos falso ad quæstionem propositam *affirmando*, nos contra *negando* vere respondisse (per præc. Log.). Fateor, inquis, sic, plura, præter actualia, esse possiblem, pluresque rerum nexos: sed, num *infinita possiblem*? Num *infiniti*, præter

(bb) Hisce libertatis speciebus tertiam scil. *modi*, ubi res diverso modo agi possunt, nonnulli, quibus entia præter necessitatem multiplicare volupe est, addere volunt. Vide Bilf. dil. Phil. §. CCCI.

præter huncce, dantur *mundi possibles?* Dantur. Sed distincte agendum. Ubi nostris cogitationibus in sphaeram possibilem ascendimus, illa *duplicem* subire *considerationem*, mox sumus visuri. Spectantur namque vel *absolute*, h. e. *in se & separatim* ab aliis, vel *respective*, h. e. ut *junctim* sumta & inter se *connexa*. In sphaera possibilem *absolute* *tali* continentur rerum *essentia* (& cum his indivulso nexu conjuncta) *attributa*. Hæ *essentia* sunt *necessaria*, ideoque in *intelligente necessario* non possunt non contineri. Nam *essentia* rerum absolventur earundem *possibilitatibus* (C. D. Wall. S. M. §. 331.). Possibilitates vero consistunt in absentia contradictionis (per def. poss.), & consequenter in absentia simultaneæ affirmationis & negationis unius ejusdemque de uno eodemque (per def. contrad.). Cum igitur *essentia* sint *necessaria* (per antec.), cumque & *affirmatio* & *negatio* in *conceptu* consistant, adparet possibilitates præsupponere ens *necessarium* *intelligens* (de quo §. nost. II.) quo sublato, omnia tollerentur *possibilia*, *essentia* omnes. (cc) Fundantur ergo *essentia* in intellectu Divino. Hunc infinitum esse ex Theol. Naturali & §. nost. cit. abunde constat. Cum ergo infinitus sit illarum fons, infinitæ quoque erunt *essentia*. Pone namque terminum *essentiarum*, ultra quem nullæ aliæ forent *possibiles*, ponis simul *intellectum*, in quo sui agnoscunt fundamentum, *termino* seu

C limite

(cc) Vide de hisce plura in Cel. D. Wall. S. M. §. 608, coll. cum III, Bilfinger, dil. Phil. §. XXXIII.

limite circumscribi, sed falsum posterius, ergo etiam prius. Innumeræ igitur sunt, præter actuales, essentia. Hæ possibilitatibus absolvuntur, dantur ergo *infinita* *possibilia*. Hoc erat prius. Sed, num *mundi innumeri seu infiniti* *possibiles*? Sunt. Cum enim infinita sint *possibilia absolute* talia, plana aperta que est ad desideratos mundos via & porta. In *possibilibus* dicto sensu acceptis, præter *essentias, attributa* & modorum *possibilitates* nihil concipere licet. Sed ubi infinita illa *possibilia respective*, n. e. ut junctim sumta & inter se connexa spectantur, tum unum per alterum determinatur, tum *essentiarum* modificationes exsurgunt, tum denique oriuntur infiniti illi mundi *possibiles*. Si enim, ut docet summus noster Philosophus Celeb. D. Wallerius (in suo S. M. §. 146.) ex arte combinatoria constat, immensum oriri mundorum *possibilium* numerum ex varia eorum combinatione, quæ in hocce mundo existunt, ex infinitis istis *possibilibus*, *infinite* adhuc *majorem* oriri eorundem mundorum numerum, eadem ars postulat. Sunt ergo infiniti mundi *possibiles* præter nostrum *actuale*. H. e. p.

SCHOLIUM.

imo Sciendum, nos infinitum hac in §. semper accepisse *sensu Mathematico*, non *Metaphysico*, ideoque nullam involvere contradictionem, cum diximus, infinito dari infinitum majus & minus, siquidem de numero quæstio est. 2.do Quænam inter *mundos*, de quibus nobis sermo fuit, *possibi-*

ter & *orbes* seu mundos *inhabitados* (quos existere dixi *The-
sium pro laurea* editarum decima sexta) sit differentia, ne-
minem fugit. Illa observanda. 3:io Quæ in hac §. dis-
putata sunt, *Hobbesio*, *Abelardo*, *Wiclefo* & *Leibnitio* opposi-
ta sunt, qui (teste Illust. Bilting. dil. Phil. § XXXVII.)
actualia possibilibus dicuntur coëxtendisse, seu opinatos es-
se, *omne possibile* etiam esse *actuale*, nihil sic agnoscentes
possibile, nisi quod actu existat in hocce universo. Quo-
rum argumenta, num solidi quid, contineant, videat H. L.
ipse apud Auct. cit. §. cit. Quod ad acutissimum atinet
Leibnitium, certum est, eum, demonstraturum: hunc mun-
dum esse *unice* optimum, in hypothesi de omni substantia
creabili creata asyllum quævisse. Inde vero absurditatem
ex eadem oriundarum memor, videtur quidem mentem mu-
tasse, & mundorum concedere possibilium pluralitatem, sed
latet angvis in herbis, quem & visum & occisum legimus
in dissertatione Upsaliæ ventilata sub præsid. Cel. D. Wal-
lerii de quæstione: *an omnis subst. creab. sit creata?* Nos,
pro instituto, tam illorum, quam hujus errorem refutare,
eademque opera nostram sententiam demonstrare studuimus.
Hoc vero dum fecimus, nemo, nos a scopo aberrasse, pu-
tet. Omniscientia DEI, quam (ut canit Poëta) cursu con-
tingere optamus, est meta. Hanc infinitam esse dici antea
non potest, quam evictum est, dari *objecta infinita & scibilia.*
Talia esse objecta heic extra dubitationis aleam ponere vo-
luimus, debuimus, de eorundem *scibilitate* in sequentibus,
pro ingenii modulo, dicturi.

§. IV.

ET in hocce mundo & in ceteris omnibus possibili-
bus datur nexus. Res, quarum altera ratio-
nem continet, cur altera, vel juxta illam existat,

vel illam sequatur, *inter se connexas* dicimus. *Nexus* autem rerum est illa earum ad se invicem relatio, vi cuius altera, vel qua existentiam, vel qua successionem, continet rationem alterius (Cel. D. Wall. S. M. §. 1445.). *Nexum duplicem* constituunt Philosophi, per *causas efficientes* unum, per *finales* alterum. Hinc Illust. *Wolffius* (in Annot. §. 176.) *nexum rerum* definit per *earum dependentiam a causis efficientibus & finalibus*. *Nexus* per causas efficientes adest, si in uno mutatio producitur ab altero: per causas vero finales, si in uno mutatio producitur ob alterum (Schub. inst. Met. §. 728.). Melius & distinctius. *Illum* (*nexum*) vocamus eam rerum ad se mutuam relationem, vi cuius, una continet in se rationem sufficientem, cur sequatur altera: seu: *ille nexus* est ea rerum ad se invicem relatio, vi cuius una (ut causa efficiens) producit alteram (ut *causatum*). Ad hunc quod attinet, accipe sequentia. Id, propter quod causa efficiens agit, dicitur *finis*, item *causa finalis*. Quicquid autem rationem in se continet, cur finis actum consequatur, *medium* vocatur. *Nexus* jam inter *finem & medium* dicitur *nexus* per *causas finales*, qui obtinet, quando mutatio fit unius ob alterum. (dd) Et (in S. suo M. §. 1456.) Cel. D. Wallerius duplici itaque, ait, modo connecti possunt *causa & causatum*, altero, quatenus unice spectantur,

(dd) Vide haec definitiones in dissert. Upl. edit. sub praesidio Cel. D. Wall. de *nexu inter causam & effectum*, §. VII.

stantur, ut *caussa & caussatum* (§. 1452.), altero, quatenus agens intelligens *caussam cum caussato*, tanquam medium cum fine, connectit (§. 1455.), seu, per rationes finales. Porro, *caussa efficiens* est *caussa externa*, cujus actio est ratio sufficiens existentiae alterius (Cel. D. W. S. M. §. 1282.). Est autem *ratio sufficiens id*, ex quo intelligitur, cur aliquid potius sit, quam non sit, cur sit potius hoc modo, quam alio (Baum. instit. Met. §. 31.). Hicce positus demonstrandi principii, ad conclusionem optatam propius accedimus. Lente vero festinandum. Omnia hocce mundo comprehensa, esse entia *contingentia*, nemo dubitabit. Quod autem contingenter existit, id a *caussa quadam efficiente* est productum (Cel. D. Wall. S. M. §. 1289.). Nequit autem aliquid esse *caussa sui ipsius efficiens* (§. 1288.). Relinquitur ergo, singula actualium sui agnoscere *caussas efficientes aut in mundo, aut extra mundum.* (ee)

C 3

O. M.

(ee) Non loquimur de *ratione contingentium ultima* seu *κατ' ἐξοχὴν sufficiente*, quam in ente necessario unice reperiri fatemur (Cel. D. Wall. S. M. §. 634.). Sed quae haec a nobis disputantur, eo tendunt, ut disquiratur, nam, concessa huic mundo existentia, singula ita sint constituta, ut *unum* producat ab altero, utque *unum* existat ob alterum, aut, num posita mundi actualitate, omnium, quae in eodem facta sunt, sunt vel fient, ratio sufficiens in ipso sapientissimo conditore *immediate* sit quaranda. Qui illud, h. e. res inter se connexas esse inficias iverit, hoc, velit, nolit, statueri debet.

O. M. omnium, quæ unquam existerunt, sunt, aut erunt, foret causa vera, efficiens & immediata, tunc mali esset quoque auctor, tunc omnes creaturarum modificationes seu modorum variationes, quæ ex earundem viribus ætropicis aliisque simul sumtis oriri possunt, immediate produceret, tunc viribus supernaturalibus ea præstaret, quæ naturalibus effici possent, & cet. Quis quæso enumerare valet omnia cum hac hypothese conjuncta incommoda, mala & absurda? Taceo ejusdem cum experientia pugnam. Eandem igitur falsam esse (per pr. Log.) nemo non videt. Prius ergo (ob defectum medii) verum sit, necesse est, scilicet ut unumquodque actuale (ff) in aliquo priori actuali sui agnoscat rationem sufficientem. Datur igitur in hoc mundo nexus per causas efficientes (per defin. allat.). Porro, communi edocemur experientia, eorum, quæ simul existunt, alterum alteri multiplices præstare usus. Teste Ill. Bilfingero (gg), ostendit Cel. Wolfius eundo per species, quod corpora omnia sint ita ordinata, ut alterum sic vel aliter constitutum intelligi possit propter alterum, sicque extra controversiam posuit obtinere in hoc universo nexum per causas finales (per definit. dat.). (bb) Idem, (loquor Celeb. D. Wallerium) postquam de nexu per causas efficientes

(ff) Exceptis iis, quæ per miraculum actum consequuntur (confer. C. D. W. S. M. §. 1467.).

(gg) Dil. Phil. pag. 160. (bb) Vide exempla hujus nexus apud Cel. D. Wall. S. M. pag. 500. & 505.

cientes (§. 1453.) & finales (§. 1455.) locutus est, ad calcem pag. cit. *duplicis*, inquit, *hujus connexionis exemplum modo adduximus: nam sol cum generationibus & corruptionibus connectitur, ut causa & causatum.* Deinde quia DEUS solem ideo produxit, ut harum mutationum in tellure esset causa, connectuntur etiam sol & tellus per rationes finales. Hunc vero utrumque nexum non nisi hypothetice necessarium (Baumeist. Instit. M. §. 423.) ideoque contingentem (eiusdem §. 424.) esse, verbo monuisse sufficiet. (ii) Ad hæc, summam de rerum nexu dicendorum allaturi, eandem in dissertatione Præsidi Cel. D. Wallerio Ups. ed. (kk) obviam heic inferere lubet, cum brevius, aut melius vix, aut ne vix quidem, proponi queat. Ibi vero verba sic habent: *concludimus I:mo Entia finita non connecti, nisi quoad accidentia, quorum præcipuum est existentia. (ll) II:do Plura non connecti, quam quorum unum vera, reali & transeunte actione, agit in alterum, non que nudam in agendo servant similitudinem. (mm) Cum nullo probabili argumento evinci queat, omnia agere in singula & singula in omnia, sequitur III:tio nec omnia cum singulis, nec singula cum omnibus esse connexa. Quia tamen vi principii*

(ii) Non ignoramus, nec negamus dari nexum absolute necessarium (Cel. D. Wall. S. M. §. 1446.) de hoc vero nobis heic sermo non fuit.

(kk) De Decretis Divinis. (ll) Confer. cit. Præf. S. M. §. 1447. (mm) Eiusdem S. M. §. 1465. coll. cum §. 1468.

rationis sufficientis, nihil existit naturaliter, quod non in aliquo priori naturali sua existentia rationem habeat sufficientem, nec ulla fieri potest mutatio, quæ non dependeat vel ex mutatione quadam priori ejusdem entis, vel ex aliquo alio coëxistente, patet IV:to omne, quod naturaliter existit, cum aliquo alio præcedente, vel coëxistente, esse connexum. Sed e terra in cœlum. Num in mundis possibilibus etiam obtinet nexus? Certe. Sunt infiniti mundi, præter actua- lem possibiles (§. nost. III.), mundus vero est series rerum simultanearum, successivarum & mutabilium inter se connexarum. Patet ergo ex definitione jam allata in dictis mundis obtinere nexum, utpote qui a completa mundi notione separari nequit. Monuimus §. antec. possibilia vel absolute vel respective esse considerata. Cum ergo dicimus in mundis possibilibus dari nexum, id ita intelligendum esse volumus, ut possibilia illa absolute talia in innumera systemata sic redacta sint, ut in successivis prius semper contineat in se rationem sufficientem posterioris seu sequentis, & ut unum sit ob alterum. Tolle vero hunc in possibilibus nexum, dic vero, iisdem in varia systemata coactis, omnes mutationes, omnia accidentia, a DEO O.M. ut unice & immediate dependentia concipi debere, videbis, difficultates antea profligatas recurrere. Statuis namque, e. g. S. Numen ibi producens immediate, quæ per possibilium inter se connexorum vires possibilia forent, h. e. statuis impossibile in mundo possibili, impossibile enim est, ut DEUS sit sapien-

sapientissimus, & simul tamen vi tuæ hypotheseos agat, vel agere concipiatur. Ast, inquis, entia finita non connecti possunt nisi quoad existentiam & cetera accidentia, nexus ergo *possibilium non-existentium* involvit contradictionem, ideoque est impossibile quid. Resp. Possibilium mundorum non nisi *possibilem* defendimus *nexum*. Hæc ergo nostra est mens, quod a *primo* cujuslibet mundi *statu* ut *possibili* spectato reliqui omnes ut *possibiles* sequantur *hoc modo non alio, hoc ab illa causa possibili, illud ab alia, istud denique a sua*, quodque, si unicuique mundo possibili primum daretur existendi momentum, in singulis *unum* produceret *alterum*, unumque esset ob alterum, verbo: in nullo nihil foret sine ratione sufficiente. Naturam nexus pluribus & plenius explicare, a scopo & viribus alienum. Nobis pro fine sufficit paucis demonstrasse, omnium, quæ ad hunc vel ullum possibilem mundum pertinent, dari causas *efficientes & finales*, in actuali *actuales* in possibilibus *possibiles*, quod quidem neminem, nisi qui sanæ mentis naufragium fecit, inficias iturum speramus.

COROLLARIUM.

Ex stabilito hocce rerum nexu sequitur, *omnibus & singulis eventibus naturalibus determinatam competere veritatem, & determinatam futuritionem*. Ponit enim hic nexus dari omnium contingentium rationes sufficientes in mundo, h. e. ponit *determinantia* (per pr. Ont.) quibus (*omnibus*) positis, ponuntur quoque *determinata* (Cel. D. Wall. S. M.

§. 196.). *Eventus ergo præteritos certo accidisse, præsentisque certo contingere, nullum quidem erit dubium; num autem futuris eventibus determinata tribui possit futuritio, anxie forsan rogaveris? Res in vado est. Cum enim mundus (per def. & demonstrat.) sit series rerum mutabilium inter se connexarum, sequitur, omnes & singulas in eodem mutationes sui agnoscere rationes sufficientes in antecedentibus & coexistentibus, hæc iterum in aliis prioribus & coexistentibus, & sic porro ordine retrogado usque ad primum existendi momentum, adeo ut ex primo mundi statu, ceteri omnes certo sequantur hoc modo non alio, usque ad instantem hujus universi interitum. Antecedentia ergo, cum in se, antequam existunt sequentia, contineant rationes sufficientes, cur erunt potius, quam non, hoc, non alio modo, illa prædeterminantia, hæc vero prædeterminata merito dici, ex ipsis terminis intelligitur. Latuit igitur determinata futuritio futurorum ab æterno in eorundem causis antecedaneis & prædeterminantibus ut possibilibus spectatis. Inde vero, concessa huic mundo existentia, prima ejusdem recens actualis frons aperta janua & sufficiens causa (suo modo) omnium futurorum eventum fuit.*

§. V.

A*Nimæ humanæ summo jure tribuitur libertas, ac illæ que ab eadem dependentes ut liberi sunt, ita quoque determinate certitudinis, seu determinati. Possimus equidem hanc propositionem partim per principia Pſycol. partim per demonstrata §. antecedente, ut certam adsumere. Sed, cum adversarii nodum in hoc scirpo quærunt, vel potius quærendo fessi ipsi connectere student, operæ pretium ducimus,*

mus, eandem sua vestitam veritate cœcorum ta-
 ctui palpandam objicere. Potest allata propositio
 (est enim *composita* per def. prop. comp.) in tres
 simplices resolvi. Sunt vero hæ sequentes: *animæ*
nostræ competit libertas: actus ex ea pendentibus sunt
liberi: iidem actus sunt determinati. De unaquaque
 singulatim & quidem de prima primo dicendum.
Libertatem definimus per *potentiam activam ad u-*
num, ex pluribus sui respectu possibilibus distincte re-
præsentatis sese sponte determinandi. Ex hac liberta-
 tis definitione patet, tria potissimum esse ejusdem
 requisita, scil. I:mo *intellectum*, h. e. facultatem
 res distincte repræsentandi: II:do *indifferentiam ad*
opposita, quæ involvit immunitatem ab omni coactio-
 ne & necessitate tam *absoluta*, quam *physica: (nn)*
 III:tio *Spontaneitatem* seu potentiam agendi per *prin-*
cipium internum. Hæc tria si animæ nostræ in-
 sunt requisita, ei quoque tribuenda erit libertas.
 Illa igitur *digito* tantum monstranda, cum ab aliis
 invictis demonstrata argumentis passim legantur.
 Nobis *animam* esse præditam *intellectu & voluntate*,
 cum neque negent omniscientiæ DEI hostes, con-
 tra quos arma paramus, neque ullum sanum fuge-
 re possit, nominasse sufficiet. Anima vero *nulla*
vi sive *interna* sive *externa* cogi potest ut adpetat
 vel aversetur (Baum. instit. Met. §. 671. coll. cum
 §. 687.) sed potest *agere & non-agere*, agere *hoc*,
 agere *aliud*, ad quodcunque motiva *hæc & alia*

D 2

fvavi-

(nn) Hocce libertatis requisitum vocat Baum. (Instit.
 Met. §. 677.) *contingentiam.*

svaviter allegerint, h. e. retinet *indifferentiam ad opposita*. Porro, per *spontaneitatem* intelligimus potentiam agendi per principium internum, seu *se ipsum determinandi*. Cum ex dictis constet animam nulla vi cogi posse ad appetitum vel averfationem, relinquitur eandem *se ipsam* (pro gradu tamen *motivorum*) determinare, atque sic eidem merito adscribi spontaneitatem (per def.). En! requisita: en! libertatem. (oo) Secunda hæc erat propositio: *actus a libertate animæ dependentes sunt liberi*. Hi actus *duplicis* sunt generis, *interni & externi*. Illi dicuntur qui sola vi animæ eliciuntur, quales sunt *volitiones & nolitiones*. Hi vero, qui motu organorum corporis perficiuntur, (pp) & voluntatis imperio subjacent. Est propositio allata *indemonstrabilis* (vide Logic. Plenn. pag. 40. quæst. 103.)
ideo-

(oo) Litibus de natura libertatis ortis nos immiscere nec licet nec lubet. Harum vero summam & sanam de iisdem judicium videat sciendi cupidus in diff. Ups. ed. sub præf. C. D. Wallerii de *Præscient. Div. ejusque cum libert. hum. concordia* §. VII. atque apud auct. ibi citatos. Sed libertas *voluntati* ne, an *intellectui* tribuenda? *Walchi*us (in sua *Introduct.* in *Philosoph.* p. m. 319) concedit dari quidem libertatem *hominis*, non vero *voluntatis*, omnemque sic (& cum illo nonnulli alii) in *intellectu* quarendam esse libertatem opinatur. Nos contra *voluntati omnem, intellectui autem nullam* proprie loquendo competere libertatem jure defendimus. Rationes adferremus, sed brevitati litantes H. L. ad Cel. Biffinger. Dil. *Philos.* §. CCLXXXVI. modeste relegamus, ubi, pro more, hanc controversiam *breviter*, sed *solide* dirimit.

(pp) Vide Wolfii *Inst. Jur. N. & G.* P. I. c. I. §. I.

ideoque ad tertiam festinamus, quæ hujus erat tenoris: *iidem actus sunt determinati*. Quanti hæc thesis sit momenti, vix, aut, ne vix quidem dici potest, ubi nimirum de *futurorum contingentium præscientia* agitur. Ejusdem igitur veritatem evicturi, in actionibus liberis *nexum* obtinere prius demonstrabimus, quo facto, nos omne (ut canit Poëta) tulisse punctum, facile intelliges. Omnium vero primo dispiciendum est, quid sit *determinatum*, quid *indeterminatum*, quid *necessarium*, num *necessarium* inter & *determinatum* ullum & quodnam discrimen. Si aliquod spectatur ut id, cui aliquid competere potest, ut tamen illud ei competat, adhuc statuere non licet, *indeterminatum* vocatur (Cel. D. Wall. S. M. §. 188.). Quatenus autem consideratur ut id, cui aliquid competere potest, *determinabile* audit (§. ead.). Indeterminato opponitur *determinatum*, cui aliquid certi competere, statuere licet: seu, si aliquid spectatur ut id, cui quid cum certitudine competit, *determinatum* est (§. 192.). *Necessarium* vero in genere dicitur, cujus oppositum est impossibile (§. 389.). Hisce jam datis definitionibus, facile est ad quæstiones illas: (num quæ inter *determinatum* & *necessarium* sit differentia? atque si fuerit, quænam illa?) responsum. Priorem affirmamus, cum *illud* cum contingencia *sepissime*, *hoc nunquam* consistere possit. Sed *qualis* hæc differentia? Hæc posterior erat quæstio, ad quam sic respondemus: *Omne necessarium est determinatum*; nam *necessarii* oppositum (per def.

all.) est impossibile, ideoque (utor verbis C. D. Wall.) ponit unicitatem affectionum de necessario vel affirmandarum vel negandarum, & idcirco est determinatum (per def. det.). Cave autem convertas propositionem, dicendo: *omne determinatum est necessarium*. Unde namque hoc probabis? Legis nunc conscriptam a nobis dissertationem. Hæc lectio *cum certitudine* de te prædicatur: ita ne? est ergo tuus legendi actus *determinatus* (per def.). Pone vero omne determinatum esse necessarium, erit quoque iste tuus actus necessarius (vi hyp.) eritque ejus oppositum (h. e. non legere) impossibile (per def.). Absurdum hoc. Numne enim hanc tuam lectionem potuisses omittere hoc die, hac hora? Annon loco ejusdem potuisses scribere, ambulare, vel aliud quid agere? *Necessitatem* ergo unde colligis? Effet ne sic hæc tua lectio *unice* possibilis? Sed nemo hoc tibi persuadere poterit. Ast, inquis, est tamen *quoad actualitatem unica*. Bene, num autem idcirco necessaria? minime: non enim unicitas *actualitatis* seu *existentiæ*, sed *possibilitatis* infert necessitatem. Fateor equidem te dum legis, *necessario* legere, cum impossibile sit ut *simul* & *semel* legas & non-legas, at, quæso, neque inde putes, tuum legendi actum esse *necessarium*, sic enim omne contingens, quoniam dum est, *necessario* est (Cel. D. W. S. M. §. 68. coll. cum Baum. Inst. M. §. 29.) simul esset *necessarium*, quod implicat. *Me* ergo *judice* differt *non esse necessario* maxime a *non esse necessario*. Sic (verba sunt C. D. Wall. §. cit.)

§. cit.) *hæc actualis scriptio, citra hypothefin, quod existat, non est necessaria, sed contingens, cum hypothefi autem, quando est, non potest simul non esse, atque eo modo necessario est.* Optamus hinc, vellent adversarii puerilem illam conclusionem omittere: *si actus liberi sunt determinati, erunt quoque necessarii, eandem enim nullam esse ex dictis abunde constat.* (qq) Hoc heic & monuisse & demon-

(qq) Placet hic ob majorem evidentiam *Ill. Bilfingerum* de discrimine inter determinatum & necessarium loquentem inducere. Ita vero ille (Dil. Phil. §. LXXXVI.): "Certa igitur est omnibus Philosophis distinctio determinati in determinatum *necessario tale & contingenter vel & libere tale:* in $\tau\theta$ unicum ratione *possibilitatis & ratione actualitatis tantum.* Quoniam usurpabo posthac eam distinctionem, vellem, ut secundi membri distinguentis *nomen peculiare præfesto* esset: idque in Philosophia desiderari doleo. Puto etiam, ex hoc defectu & paupertate ortum esse, ut, licet *sæpe a multis dictum sit, omne necessarium esse determinatum, sed non omne determinatum esse necessarium,* tamen in applicatione ista duo sint sæpissime commixta. Ut incommodum evitemus, *secundum membrum distingvens* necessitatis *oppositum,* dicemus posthac *determinatum ratione actualitatis tantum, contingenter determinatum, determinatum in sensu specialiori, determinatum in oppositione ad necessarium, $\tau\theta$ unicum existentie.* Hisce in notula §. citata subjuncta additæ sequentia: nescio, an ad evitandam determinationis & necessitatis confusionem conducere interdum valeat, ut determinatum vocetur aliud *essentialiter aliud causaliter tale;* atque hoc secundum ex causa *necessaria vel libera.* Ita determinatæ sunt actiones meæ in crastinum futura, non es-

monstrasse juvabit, quo, evicta in sequentibus actuum liberorum determinata certitudine, omnis exulet eorundem necessitatis formido. *Hinc ad nexum inde in portum. Quodcunque esse potest, & non esse, hoc & alio modo, habebit rationem sufficientem, cur sit potius, quam non sit, hoc potius modo quam alio* (C. D. Wall. S. M. §. 95.). (rr) Nostra voluntas,

“*sentialiter per ipsam oppositi impossibilitatem, sed per causam suam; naturales per necessariam, physica consecutione, voluntaria per liberam, intellectualem optione.*” *Nescio, inquit vir acutissimus, num, &c.* Nobis saltem maximi esse videntur momenti quæ nuper dixit. Nam, (ut ipse loquitur & probat §. ant. LXXXV. ad calcem) “*potest fieri, ut, quod determinatum est respectu actualitatis, sit simul & unicum ratione possibilitatis, idque absolute, ut existentia entis a se, vel hypothetice, in cursu siderum, statu aeris &c. h. e. in iis, quæ feruntur necessitate naturæ. Potest vero etiam esse determinatum respectu actualitatis, quod nec absolute, nec hypothetice est & unicum possibilitatis.*” Certum id est in omni Philosophia, quicquid enim existit & fit, existit & fit *determinato*. Existunt & fiunt tamen plurima non *contingenter* solum, sed & *libere*; sunt igitur sic, ut possibile sit existere, fieri, & non-existere, non fieri illa.

(rr) Legis propositionem (cujus nomen est: *principium rationis sufficientis*) sua canitie maxime venerabilem. Sed cui honos debetur, non semper, nec ab omnibus exhibetur. Quorsum hæc? Novimus, nonnullos allati principii *veritatem universalem* suspectam reddere vel habere saltem conari. Hisce susque deque habitis, nos, idem utpote in serie contingentium *universaliter verissimum* absque adjecta demonstratione adtulimus, cum eandem solito robore adornaverit Cele-

luntas, ut *facultas* seu *potentia* appetendi & aver-
fandi, spectata, est quidem *determinabilis* (per def.)
non tamen *determinata* (per def.), nisi contra prin-
cipia Met. a possibilitate ad actum absurde velis
concludere. Certum tamen est per experientiam,
indeterminatam illam *facultatem* (vol.) ad *actualem*
adpetitum & *aversationem* sæpissime perducī. Hujus
utriusque actus (cum contingens sit) detur necesse
est ratio sufficiens (per all. princ.). Hæc in *exi-*
stente & quidem *contingente* contineri debet (per
dem. in §. nost. IV.). Hoc existens aut erit *intra*
aut *extra* volentem. Non *posterius*, tollit enim a
nobis supra vindicatam animæ libertatem, *prius*
ergo. Anima est volens, ideoque *intra* illam quæ-
renda est actualis volitionis & nolitionis ratio suf-
ficiens. Anima, etsi ut ens simplex *eadem* sit quæ
intelligit, *eadem* quæ vult, *eademque* quæ non vult,
intellectum tamen & *voluntatem* ipsi ut *formaliter* tan-
tum diversas facultates tribuimus. Hæ (non ex-
clusa vi agendi) si *sensu* accipiantur *latissimo*, ens
simplex totum exhauriunt. Anima tale cum sit
ens, adparet, iisdem facultatibus eodem sensu illi
adscrip̄tis, nihil restare de eadem prædicandum, &
E propte-

bratissimus noster & M. R. D. Wallerius (confer. cum §.
cit. sequ. §. 96. cum diss. Ups. def. ejusdem sub præsid. de
extens. princ. rat. suff.). Quisquis sis, qui in *dubium* *vocas*
vel *negas* nominatum principium, scias te, nolentem volentem,
simul DEI O. M. omniscientiam aut in *dubium* vocaturum,
aut inficias iturum esse. Si tibi placuerit *prius*, placebit
quoque *posterius*, quod ex dicendis patebit.

propterea dictam dictorum actuum rationem reperi sive in *intellectu* sive in *voluntate*. Dic eam in *voluntate ipsa* inveniri, mox videbis, te a *posse* ad *esse* argumentari, (sic scil. *volo, quia possum velle*) vel statuere *idem* esse rationem sufficientem *sui ipsius* (sic concludendo: *volo quia volo*) quod utrumque principiis ontol. repugnat. Euge! ab hac igitur ad intellectum (ob defectum medii) abeamus. Hujus (indicata significatione sumti) officium est, *res quocunque modo representare*, deque illis *judicare*, ideoque in illius *representationibus* cum *judicio conjunctis* continebitur adpetendi & averfandi ratio sufficientis, cum aliud internum frustra quaeris. Siquidem ergo principium rat. suff. sit universale seu extendatur ad quodvis contingens, relinquitur, nullam volitionem aut nolitionem dari posse sine praevia boni malique repraesentatione, h. e. sine ratione sufficiente. Hinc ergo prono (ut ajunt) fluit alveo, in actibus liberis obtinere nexum. Nam ex cognitione boni & mali intelligitur cur velim aut nolim; sed illam rerum ad se invicem relationem, vi cujus, *ex una* intelligitur, *cur sit altera*, seu, vi cujus, *altera* vel qua existentiam, vel qua successionem continet rationem *alterius*, dicimus nexum, atqui, ergo. Porro: rationes sufficientes per *determinantia* recte exprimuntur (Cel. D. Wall S. M. §. 198.), sed positis determinantibus ponuntur determinata (§. ejusdem 196.). Vides igitur poni *actus liberos determinatos*, quia ponuntur *motiva determinantia*. Fateor, inquis, sic actus liberos, cum fiunt,

fiunt, determinate fieri, horumque determinatam certitudinem cum libertate consistere posse, fateor denique, ais, actus liberos, cum fiunt, esse *scibiles*, sed si poterunt *præsciri*, erunt *prædeterminati*, h. e. determinati antequam existunt. (ff) Hocce majoris esse videtur difficultatis, sed, (Laus DEO!) non minoris evidentia. Assertum demonstraturi, simulque ad quaestiones in notula subjecta a C. Bilfingero propositas responsuri mentem paucis aperiemus.

E 2

Possi-

(ff) Statum quaestionis hunc in modum anxie format Cel. Bilfingerus: "Sæpe, ait, (dil. Phil. §. XC.) dolui, ex pluribus quaestionibus non nisi *facillimam* tractari. --- In ore omnium est, an *præscientia infallibilis* faciat vel inferat *necessitatem*? Id facile negatur. --- Hoc quaeritur: an *libera præsciri possint*? Neque sufficit ex parte subjecti allegare profunditatem scientia Divina & intellectus perspicaciam; quid inde consequitur? Nosse DEum, *quid est scibile*. Atqui hoc quaeritur, an & quomodo futura sint determinate præscibilia sine necessitate præsupposita? Præscibilia in libertate sua, & præscibilia tamen determinate? Pergit ille dicendo: (§. XCI.) rectissime dicis, per principium contradictionis, alterutrum determinate verum esse, quod *res futura sit*, aut *non sit*. Quaeritur an id sufficiat ad hoc, ut *determinate* jam præsciri possit, an futura sit? An potius non futura sit? --- Si certissimum sit, Titium esse voluptatibus deditum ut quam maxime, intentum adeo occasionibus, quascunque captare possit; si certissimum, cras illi occasionem fore optatissimam, sine impedimentis quibuscunque animo occurrentibus, quin etiam cum præsentanea utilitatis specie: num determinate futurum, num determinate præscibile est, ipsum se cano voluptatum esse immerfurum; & cet. Hactenus ille."

Possidet S. Numen intellectum *vere infinitum*, vi cuius, idem, omnia præsentia *ideali* præsentia sibi simultaneo & distinctissimo *actu* repræsentat, omnia scil. *determinate scibilia*. Proprie igitur loquendo, respectu DEI *nihil præteritum*, nihil est *futurum*, sed universa & singula, actualia & possibilea tam *absolute* quam cum se invicem *connexa*, ipsi ab æterno in præsentissimo *tempore* obversantur. Finge namque contrarium, & dic, DEum *nosse in tempore*, quæ ab æterno *non novit*, habes DEum successioni ideoque limitationi obnoxium, quod contradictorium est, taceo impium. Hinc, posita actuum liberorum, dum fiunt, determinata certitudine, simul ponitur eorum præscibilitas determinata. Præclare igitur Hen. Hæpferus: (in Loc. Theol. pag. 126.) *DEus præscit rem omnem, non aliter ac si jam facta esset, quod autem factum est, id necessarium & immutabile, non simpliciter, sed ex hypothesi*. Citante Baumeist. Instit. Metaph. pag. m. 277. Ast, objectionem nihilominus iterabis dicendo: quod ab æterno præscitum est, ab æterno quoque *præscibile* ideoque *prædeterminatum* fuerit, necesse est. Recte hoc. Placet ergo, actus liberos tales esse commonstrare. Ut sic pateat, quo fundamento nitatur illa adfertio: DEus præscit *infectum* ut *factum*. Horum æternam prædeterminationem in eorum *caussis* quaerimus. Maneamus vero in exemplo in notula allato. Pone jam voluntatem dictis motivis in- & reclinari, pone, sublatis impedimentis positaque ratione sufficiente cum omnibus suis circumstantiis svaden-

svadentibus & dissvadentibus, poni id, cujus est ratio. Dico jam, non tantum *hodie*, verum etiam *ab æterno* certum esse & fuisse, Titium cras, si ipsi *nonnulla* ambulandi, *plura* amicos invisendi, *ast plurima* voluptatibus fruendi sistuntur *motiva* conjuncta cum impedimentorum absentia & optata occasione, missis *primo* atque *secundo*, *tertium* fore acturum, dices quoque tu, nisi allata tollere volueris principia, quæ quidem tolli nequeunt, & sic in ceteris. Nihil enim requiritur amplius, quam ut adsit intellectus perfectissimus, qui ab æterno scire valet, quænam in tempore cuivis quavis occasione fortissima fuerint *motiva*, quænam *circumstantiæ* omnes, hisce namque cognitis, simul cognitum est, quid quovis tempore sint acturi alii, sim acturus ego. Distinctius loquar: *Motiva* sunt rationes sufficientes *determinationum* voluntatis, *determinationes* vero voluntatis causæ *actionum externarum liberarum*. Perspectis ergo ab æterno *motivis*, simul perspectæ sunt *determinationes* & ex his penduæ *actiones* in tempore *actu future*, interim intellectui infinito *idealiter* tantum *præsentes*. Sed quæris iterum: quomodo præsciri possunt *motiva* cum dictis omnibus circumstantiis? Per nexum. *Motiva* enim sunt repræsentationes boni malique (per dem.), quæ, cum contingentes sint (per defin. cont.) habebunt in prioribus quibusdam aliis mutationibus & circumstantibus conditionibus rationem sufficientem cur quavis anfa erunt potius, quam non, hæc, non alia, hoc, non alio gradu (per pr. rat. suff.).

Vides sic H. L. nos merito contendere actus liberos omnes determinata ab æterno fuisse veritate *fundata in caussis* eorundem *liberis*, non autem in *absoluto* quodam DEI decreto. Timent nonnulli ne ex hacce prædeterminatione oriatur *necessitas*, sed eandem ne suspicandi quidem ullam perspiciamus rationem. Habes sic tres illas propositiones, ea, qua fieri potuit, brevitate, *pro viribus* explicatas & demonstratas.

SCHOLION I.

In *intellectus representationibus cum iudicio conjunctis* contineri rationem sufficientem volitionis & nolitionis *actualis*, cum diximus, iisdem verbis *vim agendi* animæ internam *inclusivè* indicatam volumus. Ubi enim volo aut nolo adest *mutatio*, omnis autem mutatio supponit *actionem*, omnisque actio *vim agendi*. Cum vero *quævis externa vis* ab hisce actibus sit removenda, cum anima ad eosdem se ipsam determinet, cum denique voluntas sit facultas *indeterminata* (hæc per dem.), requiritur omnino *vis* quædam animæ *interna*, quæ indeterminatam illam facultatem ad actum perducere valeat, quaque exclusa dicta ratio non esset sufficiens. Paucis: Intellectus *representationem, iudicium & vim agendi internam* simul sumas, necesse est.

SCHOLION II.

Posita ratione sufficiente, poni id, cuius est ratio, certum est, imo certissimum. Sed cæve putes, hinc vel ipsam *rationem* esse *necessariam*, vel *contingentis*, quod, illa posita, ponitur, *contingentiam necessitate* commutari, nam absurdum utrumque. Pone *hoc*, sic quod antea erat contingens, jam erit necessarium, cum tamen necessarium sit *immutabile* (Cel. D. Wall. S. M. §. 595.). Recte igitur definivit *Aristoteles*

ἀναγκαῖον (necessarium) per τὸ μὴ ἐνδεχόμενον ἄλλως ἔχειν (quod non potest aliter esse vel aliter se habere). Sic etiam Commentatores Hispani (in Log.), *necessarium*, inquit, *dicitur ens, impossibile ad aliter se habere & mutari. Mutari autem nihil aliud est, quam aliter se habere nunc, quam prius* (vide §. cit.). Quod igitur contingens aliquando fuit, *necessarium nunquam erit.* Pone illud scilicet rationem sufficientem, quod ponitur, contingentis, esse *necessariam*, recurrit mox profligatum absurdum, nimirum, *contingens* quod per eam potius est, quam non est, hoc, quam alio modo, in *necessarium* conversum iri. Nam ex principiis Ont. constat talia esse *determinata*, qualia sunt *determinantia*. Si ergo dicta ratio (ut determinans per pr. Ont.) esset *necessaria*, contingens, quod illa posita, ponitur, etiam (ut determinatum per ead. pr.) foret *necessarium*, sed falsum est *posterius* (per demonst.) ergo prius quoque, ergo utrumque implicat, quod vellem.

§. VI.

OMnia igitur & in hoc mundo actuali & in infinitis illis mundis possibilibus sciri præsciri que possunt. Cur aliquid sciri præsciri que possit, duplex a Philosophis postulatur ratio, *objectiva* una, *subjectiva* altera. Per *illam* intelligunt *objectorum* vel ipsarum rerum *determinatam veritatem*. Per *hanc* intellectum *infinitum*. *Illam* alias fundamentum rerum scibilium & præscibilium *objectivum*, *hanc* *subjectivum* dicere amant. Cum enim res omnes considerantur *vel* ut in suis causis antecedaneis *determinata* & *prædeterminata veritate* gaudentes, *vel* ut ab intellectu infinito *determinate* sciuntur atque præsciuntur, vides postu-

postulati causam. (tt) Arctissimum, inter utrumque hocce fundamentum, intercedere nexum, neminem latet. Dic enim DEO competere omniscientiam, tolle vero objectorum *scibilitatem & præscibilitatem*, re vera dices eum *omnia nescire*. Dic contra, objecta omnia actualia & possibilis *scibilia præscibiliaque* esse, intellectum autem non dari perfectissimum, omniscientiam habebis nullam. Certissimum ergo est, objectum *scibile & præscibile* supponere intellectum *scientem & præscientem*, vice versa, atque sic desideratam oriri scientiam. Hic de fundamento illo *objectivo*, ut nosti, nobis sermo est. Recte acut. Bilfingerus (com. de Or. & Perm. M. M. §. 186.) *scientia*, inquit, & *cognitio*, etiam *infinite perspicax*, supponit *scibile*, & *determinata cognitio*, *determinate scibile*: *determinate autem scibile, non est nisi determinatum; dissonaret alioquin a scientia objectum, eoque scientia ejus nulla foret*. Tanti viri gravissimum monitum nostris semper obversatum est oculis, ideoque in antecedentibus omnium, tam actualium, quam possibilium *scibilitatem & præscibilitatem* ita stabilire tentavimus, ut simul pateret, illæsam esse nostram libertatem. Nihil jam restat, nisi, ut ex præmissis deducatur conclusio. Quid *scire*? Quid est *præscire*? *Scire*, est res per suas rationes causasque cognoscere, seu quibus rationibus principiisque quævis veritas nitatur. Aliquid certo cognoscere, antequam fit, quod actum consecutu-
rum

(tt) Vide Diff. Upl. ed. sub Præsid. C. D. Wall. de fundam. *Præscient. Div.* §. X.

rum sit, per rationes prædeterminantes, adpellatur *præscire. (uu)* Ex hisce definitionibus liquet, omnia *scibilia* esse, vel *sciri posse*, quorum dantur rationes sufficientes & determinantes, *præscibilia* vero, vel *præsciri posse*, quæ per rationes & causas prædeterminantes ante, sunt, quam existunt, determinata. Seu, (ut loqui memini C. D. Wallerium) ea natura sua sunt *præscibilia*, quæ in antecedanea quadam causa suam rationem sufficientem agnoscunt. Jam, quoniam §§. nost. IV. & V. nos evicisse speramus, & in *hocce* mundo & in *ceteris* possibilibus *dari nexum*, (talem scil. qualem rerum natura permittit) vi cujus, omnes & singulæ omnium mundorum res, in causa quadam antecedanea sui agnoscunt rationem *sufficientem, determinantem & prædeterminantem*, sequitur, easdem & *sciri & præsciri posse*.

SCHOLIUM.

Alia occasione (si DEus vitam & vires largiri dignetur) commodior erit ostendendi locus, Philosophos pro nostro concipiendi modo omniscientiam DEI *triplicem* merito facere, *scientiam* scil. *simplicis intelligentiæ, Visionis* vel *liberam & mediam*. Placet hic verbo tantum, sed distincte indicare, quid requiratur, ut cujusvis objecta sint *scibilia*, cum eorum non idem sit *scibilitatis* fundamentum. *Hæc* ergo nititur nexu inter *conditionem & conditionatum*, cum illius objecta sint *futuram* sub *conditione nunquam licet existente*. *Illæ*, cujus objecta sunt *absolute* *possibilia*, præter *absolutam* *possibilitatem* nullum aliud postulat, aut opus habet *scibilitatis* fundamentum, spectantur enim hæc juxta *principium contradictionis* ut *intrinsece* *possibilia*.

F

lft a

*Ista denique (loquor scientiam visionis) nititur principio rationis sufficientis, vi cujus omnia quæ exstiterunt, sunt & erunt in aliquo antecedente & coëxistente sui agnoverunt, agnoscunt, & agnoscent rationem sufficientem & finalem. Nosti enim hujus scientiæ objecta esse actualia omnia, præterita nimirum, præsentia & futura, ideoque illam sub se comprehendere præscientiam, qua DEUS ab æterno novit, quæ certo futura sunt, sive in liberis creaturarum rationalium determinationibus, sive in mundo materiali (Cel. D. Wall. Prænot. Theol. §§. 72. & 74.) DEUM ergo O. M. vi allati principii futura præscire merito dixeris, eo modo scil. quod perspiciat, quomodo a priori semper (naturaliter) sequatur posterius. Hoc scivit & scite innuit ORIGENES (apud Euseb. Præp. Evang. Lib. 6. Cap. II. pag. 287. C.) hisce verbis: ἐπιβάλλων ὁ θεὸς τῇ ἀρχῇ τῆς κοσμοποιίας ἑδενός ἀναίτις γινόμενος, ἐπιπροβέει τὸ νῶ ἐκαστὴν τῶν ἐσομένων. Ὁρῶν, ὅτι, ἐπεὶ τὸς γέγονε, τὸς ἐπέ). Ἐάν δε γένη τὸς τὸ ἐσόμενον, τὸς ἀνολεθεί. ἔ καταβήθη τὸς ἐσση. Καὶ ἔτω μέγας πλῆθς τῶν προσηγμάτων ἐπιπροβέεις, οἶδεν, ἔ ἐσση. Hoc est: DEUS moliens initium fabricæ mundi, cum nulla res causa sua destituatur, quodlibet futurorum mente percurrit, videt, si factum hoc sit, id inde secuturum, quod ubi secutum fuerit, istud exinde consecuturum, hoc iterum posito, id futurum esse, & ita ad finem rerum procedens, novit, quæcunque futura sunt (cit. Wyttenb. lib. ant. cit. p. m. 240.). Idem docet Biling. Dil. Phil. §. CLXIII. ubi ita: “Pendet ex eodem nexu certitudo futuri-
 “tionis rerum determinata, & præscibilitas rerum objectiva. - - -
 “Neque intelligo, quomodo præsciri determinate possit, cu-
 “jus non est determinata cum aliqua re existente connexio?
 “Attendant illi rei auditores, &, si quid hac parte proficiant,
 “præscibilitatem determinatam futurorum, etiam sine nexu cum
 “præexistentibus, dilucide concepiendo, tum sciant, se aliquid
 “novi præstitisse. Ego, ait denique, dum meliora distincte
 “docear, ex nexu præscibilitatem derivo, sed nexui necessitatem
 aufe-*

aufero, relinquo solam determinationem futurorum. “ Uter-
 que rectissime. Lubet tam quæ ab illis sunt dicta, quam quæ
 a nobis (ut spero) demonstrata simili quodam illustrare. *Mun-*
du enim & *horologium* optime cum se invicem comparari pos-
 sunt. Sicut ergo Automatarium automaton vel horologium fa-
 bricaturus, ante sibi mente sistere debet totam ejusdem stru-
 cturam, simulque cognoscere quinam vi illius oriundus sit
 motus, quinam partium minimarum maximarumque futurus sit
 effectus, quinam denique omnium in uno seu cum fine, quem
 intendit, consensus; ita multo magis necesse fuit, ut, cum
 DEUS huic systemati mundano possibili, existentiam largiri
 meditaretur, prius (*ἐνδραμοντιῶς* loquor, intellige *θεοπέ-
 πῶς!*) perspexerit, quid, per nexum Physico-Mechanicum &
 Logico-Moralem a se sapientissime instituendum, futurum e-
 rat, atque quo modo omnes & singulæ res, cunctique in mate-
 rialibus & spiritualibus eventus *cum se mutuo* & *cum fine*, quem
 sibi proposuerat, *ultimo*, conspirarent, unde hujus, quam ce-
 terorum æque possibilitium (per dem.), mundi, majorem per-
 fectionem colligere posset, iisdem scilicet pari modo lustratis.
 Finge namque contrarium, mox plurima enascentur absurda,
 quæ sine nausea non cogitari, ne dum recenseri possunt. *Hanc*
actualium & possibilitium lustrationem maxime fuisse necessariam,
 nullus dubitabit; nega vero rerum nexum & ex eodem deri-
 vandam futurorum prædeterminationem! *Qua ratione* tunc fie-
 ri eadem potuisset? Scias denique, hanc de præscientia DEI
 doctrinam *ius duntaxat videri difficilem & incertam*, qui *infinitam*
 DEI *cognitionem* ad nostræ *manipularis scientiæ* amissim (scien-
 tes, an nescientes?) metiri solent. Quæ arrogantia *Socinianô-
 ni*? Discatis, quæso, quod *אל רעות הוא* (1. Sam. 2: 3.
DEUS scientiarum ille) *ואנוש אתם* (*sed homines miserimi*
vos) quorum quisque contracti ignorantia morbi memor fa-
 teri deberet: *אנו בער ולא ארע כהטרת הייתי עמך*
 (Psal. LXXIII: v. XXII.).

§. VII.

HE jam sunt Æ. C. veritates, quas solidæ omniscientiæ DEI tractationi, fundamenti loco, subternendas esse putavi, totidemque sagittæ, quibus meam, aliorumque, qui in arenam cum nominatæ scientiæ hostibus descendere voluerint, in primis refertam esse oportet pharetram, si quæ erit victoriæ spes. Erunt forte, qui arbitrentur, me iisdem enucleandis justo diutius immoratum esse. Sciant igitur illi, *me maluisse non festinare, quam me ipsum non intelligere. Spero id consilii adprobatum iri ab illis, qui possunt lectionem suam non precipitare* (verba sunt Bilfingeri Dil. Phil. pag. 471. ad calcem). Meminerint quoque proverbii: *nunquam* (a nobis) *satis dicitur, quod nunquam* (ab adversariis) *satis discitur, & Catonis illud dictum: sat cito, si sat bene.* Si qui autem contra, me *nimie* in præmissis veritatibus explicandis muniendisque *celeritatis* incusaverint, perpendant, non deesse libros, quorum copia rerum, mea festinando enata earundem inopia sublevari supplerique poterit. Si denique *amice* quæsieris, quid in hacce qualicunque dissertatione *meum?* Quid *alienum?* *Amicissime* respondeo: *principia* sunt *aliorum; errores,* qui in conclusionibus, me *incio, occurrunt, mei.* Si quid, præter *illa & hos, boni, aut veri* in eadem reperieris, *DEI* est, *cui* semper sit *soli,* laus, honor & Gloria !!!

